

6. CULTURA

6.1. EL MARC

Les Illes Balears són quatre societats diferents per la seva història, no obstant això, comparteixen un idioma autòcton comú, el català, una cultura tradicional i una demografia autòctones de procedència majoritària catalana, amb trets característics per a cada una i estrats culturals anteriors diversos. Contemporàniament constitueixen un arxipèlag que forma part d'un mateix Estat, cinc cops centenari –excepte pels importants episodis francès i anglès a la Menorca del segle XVIII-. Des de la Constitució espanyola liberal i democràtica del 1978, formen una comunitat autònoma, la qual cosa ha fet que els darrers vint-i-quatre anys la comunicació i les relacions socials, econòmiques i polítiques entre Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera experimentassin un fort creixement.

Les societats de les quatre illes han sofert un canvi accelerat els darrers quaranta anys, impulsades per l'expansió de les indústries del turisme, la construcció i les comunicacions. Tot el dinamisme que aquestes han mobilitzat en els terrenys demogràfic, econòmic, social i polític, ens posa en la pista dels canvis culturals que han experimentat cada una de les illes, que han estat força importants.

L'altre fet que sembla clau per caracteritzar els canvis produïts els darrers vint-i-cinc

¹⁴⁷ I. Murray Mas, *The Ecological Footprint of the Balearic Islands*. Memòria d'investigació. UIB. Inèdita. 2001. Cal destacar que aquest treball és pioner en el càlcul de la petjada ecològica de les Balears. D'aquí la necessitat de contrastació amb altres línies d'investigació.

anys és el desenvolupament i la consolidació del marc polític autònom com a estructura política pròpia de les Balears dins l'Estat espanyol, la qual cosa ha significat el desenvolupament d'un sistema democràtic de legislació, presa de decisions polítiques i administració per a les Balears, així com el desenvolupament, a cada illa, del respectiu Consell insular amb característiques semblants pel que fa a les seves competències.

La transcendència per a la societat i per a la cultura d'aquests canvis ha estat força profunda en tots els sentits. Per al cas que ens ocupa val a dir que per una part, en el període de la transició política, s'ha universalitzat l'ensenyament públic fins als 16 anys, s'ha desenvolupat la Universitat de les Illes Balears fins a tenir quasi 15.000 matriculats i s'han consolidat i creat mitjans de comunicació escrits, radiofònics i televisius, assentats a les Balears, a més d'impulsar-se polítiques de promoció cultural i la normalització lingüística del català.

L'esbós dels fenòmens demogràfics, econòmics, socials, polítics i culturals abans esmentats posa en relleu un seguit de trets de l'estructura i dinàmica de les societats balears el darrer quart de segle que ens assabenten de l'accelerat procés de canvi que han experimentat Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera que continua la dinàmica de creixement iniciada a finals dels cinquanta -del que Onofre Rullan ha anomenat primer boom del turisme i que, a hores d'ara, hauria culminat el seu tercer boom-.

La situació de la cultura a cada una de les quatre illes no pot deduir-se mecànicament d'aquests canvis, si més no, té una forta interrelació dialèctica amb els dits canvis, és a dir, cada una de les illes s'ha convertit en una societat capitalista avançada, postindustrial i multicultural, amb les conseqüències que per a la cultura d'una societat tenen aquests qualificatius. Naturalment, la diferència en l'extensió, demografia i complexitat social és gran entre la major de les Balears, Mallorca, i les altres tres, de tal manera que per a Mallorca, a més a més dels anteriors qualificatius, seria bo afegir el de societat complexa.

6.2. EL COLLAGE CULTURAL

Per cultura entenem aquella forma social de vida feta de processos de comunicació i conflicte sedimentats simbòlicament i, alhora, vius, que orienten pràcticament el sentit de les interaccions dels que comparteixen aquests plexes intersubjectius de significació.

Aquests plexes de relacions s'estableixen a les diferents societats balears a l'interior d'una població que si l'any 1965 voltava prop de 500.000 habitants, l'any 2000, era prop dels 800.000, dels quals més o manco 700.000 correspondrien a Mallorca. Dels altres 100.000 restants, prop de la meitat correspondrien a Menorca i l'altra meitat a Eivissa i Formentera. Un creixement demogràfic tan impactant, producte, d'una part, de l'increment del nombre de naixements sobre el de defuncions i, de l'altra, de la força nombrosa quantitat d'immigrants que han fet de les Balears el seu lloc de residència i

treball, ha produït, tan sols en cinquanta anys, un canvi en els processos de comunicació i conflicte d'unes dimensions enormes.

Considerar la cultura de les Balears actuals ens situa en el terreny concret de les pràctiques de comunicació i conflicte sedimentades a cada societat de cada illa que orienten la vida dels seus habitants, com, també, pel volum global dels visitants que vénen a fer turisme, a les nombroses àrees d'interacció dels turistes amb les formes de vida dels ciutadans de les Illes.

La socialització en un context de llengües, normes i valors comuns per a la comunicació i la integració quotidiana en la cultura, així com el mínim de competència per al treball productiu, el garanteixen les famílies, l'ensenyament obligatori regulat per l'Estat i la comunitat autònoma per a tots els nins i nines en edat escolar, les xarxes d'ensenyament no regulat, l'ampli espectre de relacions comunicatives entre els diversos col·lectius socials a cada societat concreta i l'impacte dels mitjans de comunicació i de la indústria cultural de masses.

Des d'aquest el punt de partida ens convé ordenar les diverses formes de vida sedimentades i articulades entre elles pràcticament en formes culturals que agrupam en tipus de cultura, els quals són:

1. La cultura de masses.
2. La cultura popular tradicional.
3. Les dues cultures majoritàries, l'autòctona de cada illa i l'espanyola, així com les relacions multiculturals i interculturals.
4. L'alta cultura.
5. La cultura del turisme.

La xarxa d'interrelacions articulades entre aquests tipus de pràctiques culturals a cada societat concreta de cada una de les illes constitueix el collage de la cultura actual de les Balears.

6.2.1. LA CULTURA DE MASSES

Les Balears s'inscriuen dins de la categoria de societats capitalistes avançades on la cultura de masses és part de la forma de vida comuna, els valors de les quals vénen marcats per: 1. l'individualisme de la propietat, 2. la ideologia del rendiment, 3. el consumisme, 4. la secularització, 5. la moral universalista, 6. el científisme, 7. l'art postautàric, 8. el privatisme familiar, 9. el privatisme professional i 10. el privatisme civil i, per al context balear, introduïm un nou privatisme, 11. el privatisme territorial. A més a més, les xifres i consideracions abans esmentades ens apropen al marc d'afinitat electiva per a la concreció de cada un dels valors a la cultura de masses de cada societat il·lenca.

1. L'Individualisme de la propietat és la creença que els fins col·lectius s'assoleixen

mitjançant l'orientació vers els guanys privats en el mercat, en una societat de propietaris individuals. Els béns i els serveis els obtenen individus que calculen els mitjans amb la intenció d'optimitzar en el mercat les accions contractuals i apropiatives. L'individualisme de la propietat, com a orientació de sentit vers l'apropiació privada del capital, els béns i l'ús dels serveis, és un valor cabdal a les societats de les Balears actuals.

2. La ideologia del rendiment a les Balears és comuna a la de les altres societats capitalistes avançades.

És clar que aquesta forma d'entendre el valor del rendiment ha estat clau per arribar a assolir els nivells de vida actuals i continua sent-ho; però també és just assenyalar els forts costos socials que comporta per als treballadors afectats i la cruïlla que, per al futur, implica continuar amb aquesta forma concreta d'ideologia del rendiment en un món on l'economia del coneixement és cada cop més important.

3. Parlem de consumisme de masses en unes societats illenques on el nivell de vida, particularment, el de les extenses classes mitjanes, mitjanes-altes i altes, assoleix un alt nivell manifest -dels més alts de l'Estat espanyol-, en les xifres de consum de béns i serveis, com ara són: l'automoció, la propietat de la llar, la segona residència, la disposició de telèfon, el telèfon mòbil, la connexió a Internet, el nombre d'electrodomèstics per càpita, els viatges a fora, l'ús de l'àmplia oferta de restauració i d'altres béns i serveis -molts dels quals són de luxe-. Així mateix, les relacions de masses hi tenen lloc principalment per la via dels moderns mitjans de comunicació -cinema, ràdio, televisió, Internet, telefonia mòbil- i pels desplaçaments individuals i col·lectius que estrenyen l'espai i el temps a l'abast de la interacció amb la utilització de vehicles de transport motoritzat -els automòbils, les motocicletes, l'avió i els vaixells amb motor-. A les Balears l'ús quotidià dels dits mitjans de comunicació i transport de masses assoleixen un dels graus més alts d'Europa. Tot això canvia les formes de vida i consum de masses.

En un món on la ideologia del productivisme i del consumisme resulta qüestionada pels problemes que comporta la sostenibilitat de les formes de producció i de consum existents, i on determinats sectors socials de les noves classes mitjanes se senten atrets pels valors postmaterials, especialment pel que fa als valors ecològics, es genera un creixent conflicte potencial. La qual cosa suggereix que per a les Balears, on el grau de consumisme i privatisme és molt alt, cal pensar en la promoció d'uns serveis públics força més desenvolupats i en la disposició d'una major quantitat d'espais naturals protegits, orientats cap a la sostenibilitat i cap una major solidaritat social.

4. La secularització de les formes de vida ha representat un ràpid procés d'assumpció de noves maneres no confessionals i desencantades de la transcendència i significació dels fets quotidians, portades per l'acceleració de la modernització, pel canvi social i per l'increment de la població a les Illes, a la història de les quals, el catolicisme, fins fa poc temps, ha estat força important a l'hora de significar les relacions

privades i públiques de la vida quotidiana. Això no vol dir que no sigui important en el terreny íntim de força quantitat dels illencs; però en l'àmbit de les manifestacions col·lectives del treball i de la cultura ha minvat de manera notable la seva presència.

La tolerància i el creixement del pluralisme social en els processos de secularització, fins hores d'ara, no han provocat reaccions de tipus fonamentalista, o un major conflicte social. Ha estat un procés col·lectiu portat amb una notable maduresa i tolerància per les societats de cada una de les illes, les raons de les quals serien bones de conèixer i, entre les quals, probablement, hi ha l'exercici de responsabilitat social i política de la població i de l'Església de les Balears dels darrers trenta anys.

5. La moral de l'individualisme, la secularització i els valors democràtics assumits per la gran majoria de la població han estat acompanyats pel desplaçament de la moralitat que abans tenia un caràcter més comunitari, és a dir, s'assumien els valors de la tradició com els correctes, per passar a una moral, per una part de tipus més utilitarista, on els valors depenen de les conseqüències positives o negatives per als individus afectats, exemple dels quals són els valors economicistes abans esmentats, i de l'altra part, de tipus universalista, on la justificació racional i l'abast general de les normes de cada cop més es consideren claus per a la seva acceptació, almenys, pel que fa al terreny públic.

En aquest darrer sentit, malgrat les dificultats, desigualtats i greus problemes que constantment es manifesten, és clar l'avenç en el terreny dels valors en l'acceptació de l'emancipació de la dona pel públic illenc, per a la qual la mobilització del feminisme illenc ha jugat un paper rellevant. També és notable el grau acceptable de convivència dels immigrants amb la població autòctona. Hi ha hagut dificultats d'integració, però, si més no, es poden considerar menors comparats amb les d'altres societats d'Europa. Probablement, el fet que l'economia balear en el passat es caracteritzàs per la importància del comerç i que l'actual economia turística es fonamenti en el consum dels visitants ha propiciat la disposició a conviure amb el que ve de fora, si més no per mantenir-hi una certa distància social. També és notable el nombre d'iniciatives de tipus universalista i solidari sorgides d'associacions civils i religioses de les Illes, orientades vers algunes de les necessitats més paleses de societats concretes del Tercer Món, si bé, en aquest terreny, falta desenvolupar-les força més. Caldria donar suport a les orientacions universalistes i solidàries esmentades i afundir-hi amb molta més fermesa.

6. El científisme no es refereix a una disposició que fomenti el coneixement científic entre la població, si no a l'actitud de reconeixement de la rellevància social de la ciència per a les nostres vides.

A les Illes Balears, com a la resta de les societats avançades, el científisme s'ha generalitzat. Paradoxalment, el tipus de força de treball desqualificat dels serveis turístics i de l'oferta complementària, la possibilitat d'entrar ràpidament en el mercat de treball dels joves que acaben els estudis obligatoris i la falta de tradicions científiques arrelades fan que si el científisme com a actitud s'ha generalitzat i fun-

ciona com a llenguatge d'allò correcte, no així els continguts de la cultura científica, que no ocupen un espai central a la nostra cultura. No obstant això, el desenvolupament de la Universitat de les Illes Balears, amb uns rendiments científics alts, comparats amb els d'altres universitats espanyoles semblants, i l'abast de la població que accedeix a estudis superiors, ha significat un enorme avanç en la producció i en la cultura científica de les Illes respecte del passat recent, per bé que hi ha notables mancances i no té el reconeixement de la rellevància social que seria adient. Cal esmentar que les Illes tenen la més baixa proporció de població amb estudis universitaris de les comunitats autònomes espanyoles.

7. En el terreny dels valors artístics, el procés de modernització a les Balears també resulta palès, no tan sols per la quantitat i qualitat de manifestacions i activitats creatives, sinó per l'acceptació per part d'un cert públic de formes innovadores i avantguardistes d'art. Aquest fenomen és possible per la importància de les classes mitjanes i mitjanes altes a les societats balears i per la quota de públic de procedència forana amb formació i capacitat adquisitiva entre la gran quantitat de turistes que ens visiten.

No obstant això, difícilment podem pensar que aquest és un fenomen que afecti la majoria de la població de les classes populars i molts de sectors de població de nivell mitjà i alt, tant pel que fa als residents com pel que toca als visitants. Amb la cultura de masses es generalitza la reproducció tècnica dels productes artístics de consum a l'abast de la majoria, homogenis, adaptats al mínim esforç, desublimadors de les tensions quotidianes individuals i col·lectives, convertits en simple distracció de masses. Tant i més que són potenciats pels suggestius mitjans de comunicació de masses i per la rendible i força desenvolupada indústria cultural que fomenta el consum passiu, manco creatiu i estandarditzat de productes artístics. La indústria de l'art de masses a les Illes, com a altres societats del capitalisme avançat, no es relaciona amb l'art amb l'aura de l'alta cultura.

8. En parlar de privatisme familiar ens referim a la concentració de les activitats de les famílies en les manifestacions externes del consum, així com en la disposició del temps lliure per a les tasques d'oci canalitzades per mitjà de la cultura de masses, on les activitats comunitàries, tradicionals o noves, han passat a un segon lloc. Aquest tipus de comportament en públic de les famílies s'ha convertit amb el normal de la família mitjana. Les relacions comunitàries han resistit més a les zones menys urbanitzades de Mallorca, de Menorca, i a Eivissa i Formentera, especialment, on les relacions familiars encara mantenen algunes de les característiques tradicionals de la família extensa.
9. En parlar de privatisme professional ens referim a la motivació dels individus, principalment dels homes, en l'èxit en els negocis o en la seva professió com a signe de la pròpia estima enfront d'ell o d'ella mateix/xa i en la relació als altres. La qualitat personal cada cop més s'identifica amb l'èxit als negocis o a la professió i menys amb les qualitats morals i personals de l'individu. A les Balears, el canvi de valors

des del reconeixement tradicional pel llinatge i la procedència familiar vers el privatisme professional ha estat accelerat. Probablement, la incidència d'aquest canvi és més accentuada a les àrees urbanes, especialment a la de Palma.

10. En parlar de privatisme civil ens referim al relatiu interès de la gran majoria dels ciutadans i ciutadanes pels assumptes públics, gens disposats a participar en tasques polítiques col·lectives, però, que mantenen una valoració positiva de la participació en les eleccions polítiques per tal de renovar l'elit que governa i continuar legitimant el sistema polític que ofereix un mínim de prestacions socials, garanteix els drets civils i l'ordre social. El privatisme civil és una característica bastant destacada dels comportaments dels illencs, probablement a Menorca és menys accentuat que a les altres illes i hi manifesten un major vigor els valors cívics entre la seva població.
11. Privatisme territorial; amb aquest terme volem destacar una determinada forma d'utilització del territori que parteix de la seva associació amb l'apropiació individual, en sòl i casa privatitzats. Les darreres dècades han modificat significativament les formes més tradicionals de relacionar-se amb el territori, tant a les zones agràries, de muntanya i marítimes, com a les urbanes, totes elles exclouen progressivament l'ús de béns que tradicionalment es consideraven comuns o d'ús col·lectiu o públic. A les Balears els darrers quaranta anys, aquest procés ha estat accelerat i ha polaritzat bona part de les discussions públiques i dels negocis privats. Hi ha diverses onades de forta pressió del privatisme territorial que ha anat penetrant de forma indeturable. El que ha produït a cada illa un rebuig de certs sectors de la ciutadania en forma de moviments de protecció i defensa del territori.

El conjunt de valors del privatisme és comú per a totes les societats capitalistes avançades, no obstant això, cal destacar que a les Illes són totalment característics, especialment a les zones més urbanitzades, on són la forma normalitzada de les orientacions en les relacions socials. Cal reflexionar sobre la conveniència de complementar les orientacions de sentit privatista amb el foment de valors públics i solidaris per tal d'assumir força mancances en els vincles i les significacions de les relacions morals i polítiques.

6.2.2. LA CULTURA POPULAR

En parlar de cultura popular ens referim a aquelles formes de vida, valors i manifestacions tradicionals de la població autòctona, però, també d'aquelles dels immigrants residents que porten i reproduïxen les xarxes de relacions comunicatives del seu origen tradicional en significacions vives.

A les cultures modernes la tradició sobreviu reinterpretant-se constantment des de la modernitat. El contrari significaria l'enfrontament d'ambdues tendències històriques i, a l'Europa Occidental capitalista d'ara, no pot sobreviure una tradició-tradicional si no és com a fonamentalisme, el que és molt lluny de l'actitud pragmàtica dels balears, fins i tot d'abans de la irrupció del turisme de masses.

Segons l'antropòleg Alexandre Miquel, a les Illes Balears, per les característiques de les tasques productives i empresarials del sector dels serveis turístics i de la construcció, les relacions tradicionals de patronatge i lleialtat són funcionals per a determinades formes de les relacions capitalistes a l'empresa, de manera que l'accelerat creixement capitalista no les ha dissolt, més aviat les ha integrat a la dinàmica de la reproducció del capital, especialment a la part forana de Mallorca, així com també a Menorca i a les Pitiüses. A més a més, aquest és un fenomen vàlid tant per als treballadors i empresaris autòctons de moltes zones turístiques, com per a la majoria d'immigrants peninsulars que procedeixen de cultures tradicionals d'Andalusia, Múrcia, Extremadura i Castella.

El fenomen de la reproducció de certs valors tradicionals, suggerim, coexisteix amb l'hegemonia dels valors del capitalisme avançat abans esmentats sense ser contradictori amb la modernitat de la forma de vida i valors postradicionals. La combinació de tradició i modernitat capitalista a les Balears té arrels anteriors a les de l'economia turística en la formació del capitalisme illenc, com han posat en relleu els documentats estudis de Carles Manera i el grup d'historiadors econòmics. Fa temps que a les Balears les formes de vida modernes han integrat la tradició tot reinterpretant-la, la qual cosa ha permès reproduir parts funcionals de la tradició en formes no tradicionals, sense produir fenòmens de crisi d'integració ni de rebuig de masses. Ha estat la via de l'expansió de la modernitat capitalista.

La vitalitat de les formes tradicionals en un món hipermodernitzat assoleix altres funcions, com ara les de facilitar als individus una identitat col·lectiva en una societat de creixents relacions individualistes, anònimes i plurals, a l'interior de les quals la sensació de pertànyer a una comunitat simbòlica ajuda a mantenir vincles de solidaritat de grup i dona suport al reconeixement individual, fenomen que es produeix a societats tan modernes i pluralistes com la dels EUA.

La continuació de la tradició a les Balears, per les raons esmentades i per l'acció de les institucions autonòmiques i locals, ha impulsat una forma postradicional de cultivar la tradició des de la modernitat; la implantació de la llei de normalització del català, les polítiques culturals de les institucions, l'escolarització obligatòria, etc. També ha estat força important el paper d'institucions civils com les obres socials de les caixes, l'Obra Cultural Balear, l'Institut d'Estudis Eivissencs, la Universitat de les Illes Balears, etc., i multitud de festes i encontres de cultura popular reviscolats arreu de les Balears, com descriu acuradament Antoni Ginard a l'informe econòmic de "SA NOSTRA" de l'any 2000. Per a la continuació de la tradició modernitzada és clau una política encertada de conservació, conscienciació i difusió pública del patrimoni, tasca sempre insuficient, especialment per les mancances pressupostàries. La revitalització moderna de la cultura popular tradicional ha generat un nombrós i notable sector d'intel·lectuals, ensenyants, artistes, animadors i gestors que garanteixen l'adequació d'aquesta cultura al canvi i a la radicalització de la modernitat.

6.2.3. LES DUES CULTURES I LES ALTRES

Considerar la cultura com les formes de vida dels ciutadans de les Balears significa copsar les relacions bàsiques de significació entre els diversos grups culturals, és a dir, les dues cultures majoritàries, l'autòctona tradicional de cada illa -abans tractada- i l'espanyola, a més de la multiculturalitat i la interculturalitat amb altres grups.

El pes de la immigració en el conjunt demogràfic illenc és diferent entre les illes; en el cens del 91, per a Eivissa i Formentera voltava prop del 45%, seguit de Mallorca amb un 33% i de Menorca amb un 18%. Des de la realització del cens, aquestes xifres han incrementat la proporció d'immigrants a causa del fort augment del creixement econòmic dels anys noranta i de la forta estirada d'ocupació que ha provocat. Normalment, els treballadors immigrants de procedència peninsular ocupen les zones mitjanes i baixes de l'escala social, si bé hi ha una notable mobilitat social ascendent entre ells i importants sectors d'immigració qualificada peninsular entre les classes mitjanes i altes.

Les breus notes demogràfiques, socials i econòmiques de l'inici de l'escrit posen en relleu l'indefugible impacte que els diferents immigrants peninsulars que resideixen i treballen a les Balears i són ciutadans de la comunitat autònoma balear han representat i representen per a les formes de vida i la cultura de les Illes.

La immigració, majoritàriament venguda del sud d'Espanya, s'insereix en la vida quotidiana i en la cultura de cada una de les Illes Balears, en particular, en la proliferació sense entrebancs ni prejudicis rellevants dels matrimonis mixts al llarg de cinquanta anys i en l'ocupació en els treballs -l'*ethos* dels quals hem comentat abans-. Al mateix temps, els immigrants peninsulars són vehicles per a la reproducció a les Illes de la cultura d'abast internacional amb l'idioma espanyol, cooficial a la nostra comunitat i d'ensenyament obligatori a l'escola, a la disposició de la qual hi ha uns mitjans de comunicació i producció cultural de tot tipus força desenvolupats. A les Balears es canalitza i reproduïx de manera viva la cultura dels immigrants i l'idioma i la cultura espanyola. La cultura dels immigrants peninsulars i l'idioma i la cultura espanyola són part de la cultura actual de les Balears.

La producció, reproducció i comunicació de la cultura en espanyol, d'una part facilita enormement les possibilitats de relació i projecció dels illencs; per tant, és un bé col·lectiu, però, d'altra part, per la mateixa raó, tendeixen a substituir i minoritzar l'ús del català i de la cultura autòctona i a crear una relació desigual. Per aquest motiu, si hi ha acord democràtic per valorar la cultura tradicional autòctona i el català com a béns col·lectius, es genera una responsabilitat pública en l'adopció de polítiques de discriminació positiva vers la normalització del català i la promoció de la cultura popular tradicional, si més no, aquestes no han de conduir a la discriminació dels ciutadans de les Illes de cultura i parla espanyola. Les bones relacions culturals entre els immigrants peninsulars i els autòctons, requereixen de processos de reconeixement recíprocs. La qual cosa significa respecte mutu i l'adopció dels mitjans públics necessaris per garantir la convivència en igualtat. En conjunt, les relacions entre els immigrants i els autòctons generen una cultura de la immigració, nova, que canvia i és bàsicament mestissa.

A les Balears hi ha altres qüestions plantejades per les formes de vida i cultura dels

immigrants residents. Una es manifesta amb el creixent nombre d'immigrants extracomunitaris i l'altra amb el de comunitaris.

Els primers, en un nombre considerable, resideixen a les Balears on ocupen treballs precaris, normalment amb salaris força baixos, i feixucs. Aquests immigrants, magribins, llatinoamericans, subsaharians o de l'Est d'Europa, manifesten problemes força diferents entre ells (vegeu l'apartat 12 d'aquest capítol). Si els destaquem és per tal d'assenyalar la necessitat d'integrar els immigrants extracomunitaris a la ciutadania social, regularitzar-los la residència i reconèixer-los els trets culturals amb polítiques de la diferència respectuoses que els integrin en condicions adients a la societat i a cultura de les Balears. D'altra banda, els immigrants recents d'origen extracomunitari, llatinoamericana, magribí, subsaharià i de l'Europa de l'Est se situen a les zones més baixes i passen a formar part dels sectors de major vulnerabilitat social.

Els segons provenen bàsicament d'Alemanya i de la Gran Bretanya, comparteixen la ciutadania europea amb els illencs, tenen una qualificació professional semblant o superior a la dels ciutadans de l'autonomia i són portadors de dues de les cultures més potents del món, la qual cosa els situa en condicions favorables en la relació amb els ciutadans de les Illes. No obstant això, el volum d'ambdós grups posa en relleu la necessitat d'impulsar polítiques de reconeixement multicultural i de foment de les relacions interculturals a la comunitat que evitin potencials problemes d'exclusió o xenofòbia.

6.2.4. L'ALTA CULTURA

Per alta cultura entenem les elaboracions i manifestacions que corresponen a treballs simbòlics elaborats o representats per personal qualificat a institucions especialitzades que en condicions adients podem tenir un abast de masses, però que requereixen d'una dedicació especial i d'un públic qualificat, a més de comptar amb una quantitat crítica d'especialistes que fa possible una comunitat de comunicació adient de l'especialitat.

Generalment les pràctiques i manifestacions de l'alta cultura es divideixen en sistemes experts diferents a l'àmbit de la ciència, en les seves diverses especialitats, a l'àmbit de l'art, amb el seus diversos gèneres i a la filosofia, en els diversos vessants del pensament. L'informe econòmic de "SA NOSTRA" 2000 presenta un panorama dinàmic i un diagnòstic força complet de l'alta cultura a les Balears prop del segon mil·lenni, la qual cosa ens estalvia aquesta tasca.

L'alta cultura no és el luxe de la cultura; al contrari, ens dóna la possibilitat de criticar i elaborar reflexivament els problemes de les formes de vida i cultura esmentades abans, així com de criticar i elaborar reflexivament les necessitats socials, econòmiques, polítiques, morals i estètiques de cada societat, tant i més que estam abocats a la societat de la informació i del coneixement d'abast global, en el context de la qual les cultures vives requereixen de la reflexió de l'alta cultura per sobreviure en el temps.

L'alta cultura es desenvolupa a l'interior de sistemes experts que requereixen d'importants infraestructures culturals, públiques i privades, d'institucions consolidades que

garanteixin la producció especialitzada, la continuïtat d'elaboracions, comunicacions i manifestacions i la planificació de polítiques estratègiques d'àmplia durada i força cura. No obstant això, les societats més avançades són les que han desenvolupat els sistemes experts d'alta cultura més complexos i sofisticats. Per incorporar la societat balear al desenvolupament de l'alta cultura ha estat clau el desenvolupament de la UIB i d'altres institucions, principalment públiques, com el Conservatori de Música, els teatres autonòmics i municipals, etc., però, també, les tasques de divulgació de les obres socials de les caixes d'estalvis, les fundacions privades, l'Auditori, les sales de concerts i d'exposicions, les editorials i les revistes, etc.. Tot el qual pot i cal millorar-se, amb el treball crític sobre el valuós treball fet.

6.2.5. LA CULTURA DEL TURISME

En parlar de cultura del turisme ens referim a les formes de vida dels turistes que ens visiten, localitzades en el territori de les Illes Balears i de curta durada temporal, que per la seva magnitud i importància econòmica i social al llarg de l'any tenen la capacitat de reproduir-se d'una manera estandarditzada. Aquestes relacions que vehiculen els turistes tenen lloc dins xarxes estructurades per l'economia i la societat de cada illa i són tan nombroses que condicionen quantitativament i qualitativament bona part de les relacions econòmiques i socials a cada una de les illes. Podem anomenar-lo el món del turisme. Els mallorquins, menorquins, eivissencs i formenterencs, el produeixen i reproduïxen amb relació als visitants turistes, que porten els seus costums, formes de consum, valors i relacions quan són a les societats il·lenques i els reproduïxen a les seves estades.

Els turistes no consumeixen el producte sol, platja, paisatge, més oferta complementària, com quelcom separat que no té res a veure amb les societats de les Illes. Per poder consumir el producte han de viure un temps almenys a una de les societats de les Balears i perquè això sigui possible s'han de produir les condicions ambientals, econòmiques, socials i culturals adients; serveis hostaleria, apartaments, sistemes de transport per avió i vaixell, infraestructures públiques com ara aeroports i ports, agències de viatges, oferta complementària de restauració, sales de festa, espectacles, comerços, autocars, lloguers de cotxes, itineraris turístics naturals, itineraris històrics, serveis de salut, ports esportius, camps de golf, xarxes de cicloturisme, etc.. Tot un entramat econòmic, social i cultural força ampli i complex que, en conjunt, s'insereix en el nucli de la forma de vida pràctica dels mallorquins, menorquins, eivissencs i formenterencs.

La cultura del turisme és quelcom indispensable per copsar la vida cultural de les societats balears reals, en la seva magnitud i significació, la qual cosa ens aconsella aprofundir en un tema de vital importància sobre el qual hi ha comptades reflexions sociològiques i antropològiques -amb excepcions com la de Bartomeu Bennassar- i que sens dubte ens assabentarien de molts d'elements força significatius sobre les nostres formes de vida que no es poden entendre sense fer esment al món del turisme i que, possiblement, ens ajudarien a afrontar problemes que millorarien la qualitat de vida i la comunicació entre residents i visitants.